

УДК 330.342: 303.725.2

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Я. Кульчицький

*Національний лісотехнічний університет України
79057 м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103
E-mail: kulchytskyj@lycos.com*

На основі аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників обґрунтовано європейський вектор трансформації сучасної економічної системи України. Доведено, що зміцнення Європейського Союзу та уніфікація його інституцій зумовлюють висновок про те, що найбільш прийнятною для України економічною моделлю доцільно вважати економічну систему Європейського Союзу.

Ключові слова: інституційні засади, економічна система України, методологічні підходи, методологія системного аналізу, системні трансформації, порівняння економічних систем.

Вступ. Становлення інформаційного (постіндустріального) суспільства, посилення глобалізації та екологізації економічних систем, епохальний перехід від "людини економічної" до "людини творчої" вимагають глибокого теоретико-методологічного аналізу та осмислення на парадигмальному рівні, що дало б змогу спрогнозувати перспективи руху світової і національних економік, привести інтелектуальний арсенал та пізнавальний інструментарій економічної науки у відповідність до стрімких й глибоких змін економічної матерії [1; 2; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20]. У цьому контексті особливого значення набуває наукове обґрунтування вектора трансформації сучасної економічної системи України та, відповідно, її стратегічної економічної моделі.

Метою нашої статті є обґрунтування на основі історико-економічних і світоглядно-духовних реалій розвитку України, сучасних теорій постіндустріалізму європейський вектор руху вітчизняної економічної системи та суспільства в цілому.

Методами нашого дослідження є насамперед діалектичний, історичний, логічний, аналіз і синтез, системний, синергетичний, порівняльного, сценарного аналізу, міждисциплінарний та ін.

Як відомо, тривалий період українські і деякі зарубіжні економісти намагалися визначити для України певний взірць для наслідування в особі конкретних національних економічних систем. Зокрема, йшлося про Швецію, Німеччину, Францію та ін. країни [3; 9; 10; 16; 19; 20]. На наш погляд, нині, на порозі третього тисячоліття, коли все більше утверджується й зміцнюється Європейський Союз, що включає 27 країн та їхніх економік, об'єктивні передумови зумовлюють необхідність перегляду вищевказаного методологічного підходу. Ми вважаємо, що з огляду на незворотні інтеграційні процеси у Європі (запровадження спільної грошової одиниці – "євро", уніфікація законодавчої бази функціонування національних економічних

систем і т.п.) та вирівнювання рівнів економічного розвитку країн – членів ЄС, зникає й потреба орієнтації України на національну економічну систему якоїсь однієї європейської держави. З цього випливає, що найбільш прийнятною для України економічною моделлю доцільно вважати економічну систему Європейського Союзу. На користь такого висновку є, на наш погляд, чимало дуже вагомих аргументів не лише економічного, а й суспільно-політичного, духовного характеру. Зокрема, Україна є великою європейською державою і завжди, ще з часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, український народ почувався невід'ємною частиною Європи, його світогляд був насамперед зорієнтований на Захід, а поширення християнства ще більшою мірою наблизило українців до європейської культури. У цьому контексті принагідно згадати лише один, але промовистий факт, коли дочки Ярослава Мудрого Єлизавета, Анастасія і Анна вийшли заміж за монархів відповідно Норвегії, Угорщини та Франції, а, зокрема, Анна після смерті свого чоловіка протягом 15 років правила, від імені неповнолітнього сина, великою європейською державою.

Крім наведених світоглядно-духовних чинників одвічної орієнтації України на європейський Захід, необхідно зазначити, що нині ми визнали пріоритетним напрямком своєї зовнішньої політики та економічної діяльності вступ до ЄС. Свідченням цього є неодноразові заяви усіх Президентів України, створення в Уряді міністерства з питань європейської інтеграції, підписання та ратифікація Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС і т.п.

У цьому контексті А.Чухно слушно зазначає: "Як засвідчує досвід практично всіх країн – претендентів на вступ до ЄС, ця мета може стати додатковим потужним стимулом і каталізатором соціально-економічних та політичних зрушень" [13, С. 287]. Справді, європейський вибір України змушує виконувати взяті на себе зобов'язання перед ЄС, що означає приведення законодавства у відповідність до вимог ЄС, проведення економічної політики, визначеної Маастрихтськими критеріями, яких дотримуються усі члени ЄС. Так, у Маастрихтській угоді 1991 р. на основі набутого досвіду, який мають переймати майбутні нові країни – члени ЄС, подано загальні "критерії конвергенції" вступу до Європейського економічного та валютного союзу: 1) величина державного бюджетного дефіциту; 2) величина загального державного боргу; 3) темп інфляції (зміна індексу споживчих цін); 4) відхилення величини валютного обмінного курсу; 5) коливання процентної ставки за довгостроковими державними паперами. Фактично, як слушно зазначають П.Леоненко і О.Черепніна, йдеться про примусове зближення різних національних економік [9, С. 267].

Отже, має місце визначеність та негнучкість європейського законодавства, інституційних засад щодо країн, майбутніх членів ЄС. Це свідчить про індивідуальність та довгостроковість переговорного процесу з Європейською Комісією щодо вступу до ЄС. Так, наприклад, країни "першої хвилі" Польща, Словенія, Чехія та Угорщина розпочали відповідні переговори ще у 1993 р., а стали членами ЄС лише у 2004 р. Причому у процесі руху до ЄС ці країни повинні були ухвалити велику кількість законодавчих актів та скоригувати до вимог європейського законодавства вже існуючі закони. Отже, для України це означає відсутність поступок з боку ЄС у питаннях економічної інтеграції, що автоматично, враховуючи бажання останньої стати членом ЄС, так чи інакше передбачає практично копіювання європейської економічної системи.

Таким чином, вибір Україною економічної системи ЄС за стратегічний вектор і мету своєї системної суспільної трансформації є, на наш погляд, підготовлений і об'єктивно зумовлений усім ходом її тривалого суспільно-економічного поступу і, без сум-

ніву, відкриває якісно нові обрії подальшого розвитку й розквіту українського народу. При цьому більш оптимістичну економічну перспективу у XXI ст. матимуть ті нації, домінуючі цінності яких повніше відповідатимуть нинішнім світовим реаліям і викликам часу та будуть здатні зумовити й підтримати системні суспільні трансформації на основі безперервного оновлення і змін ключових парадигм розвитку.

Пошук оптимальної моделі національної економіки України передбачає необхідність посилення уваги в наукових дослідженнях до актуальних проблем, від ефективного розв'язання яких залежать майбутні параметри вітчизняної економічної системи і темпи руху України до ЄС. Насамперед йдеться про інноваційний розвиток і формування постіндустріальної структури національної економічної системи та економіки знань. Варто зазначити, що сучасна українська економічна думка збагатилася деякими серйозними дослідженнями у цій царині. Так, заслуговують на увагу фундаментальні праці А.Чухна, у яких на сучасному теоретико-методологічному рівні, з використанням панорамного діалектичного філософського світогляду і глибокого аналізу найновіших концепцій зарубіжних дослідників розглядаються згадані вище проблеми крізь призму постіндустріальної парадигми та їх значення для України [13; 14; 15]. Цікавими є, на наш погляд, теоретичні узагальнення, роздуми й відповідні аргументовані пропозиції, що містяться у колективних працях за участю А.Чухна, П.Юхименка, П.Леоненка, О.Черепніної [9; 14; 15]. Проведений цими авторами аналіз, на нашу думку, може бути цінним для всіх, хто досліджує сучасні економічні системи та, зокрема, особливості становлення й перспективи економічної системи України.

Конструктивним видається наведений у дослідженні П.Леоненка і О.Черепніної підхід Т.Бурлай щодо критеріїв оцінки трансформації економічної системи України у контексті формування постіндустріальної структури та економіки знань. При цьому вказується значення того чи іншого критерію у розвинутих країнах, що дозволяє порівняти сучасний стан економічної системи України і передових економік світу, а також отримати певні орієнтири для розвитку вітчизняної економіки. Серед наведених критеріїв найважливішими, на наш погляд, є: 1) рівень загальних витрат на фундаментальні та прикладні наукові дослідження (R&D), % ВВП (значення критерію в розвинутих країнах: 2 – 3,8); 2) рівень приватних витрат на R&D, % ВВП (2 – 2,2); 3) рівень фінансування фундаментальних досліджень у загальному обсязі фінансування, R&D, % (6,8 – 8,5); 4) кількість науковців (дослідників) на 10 000 зайнятих у цілому в економіці, осіб (50 – 100); 5) частка осіб з вищою освітою у загальній чисельності населення у віці 25 – 34 років, % (35); 6) кількість наукових праць, опублікованих за рік на 100 000 жителів країни (35 – 93); 7) кількість патентів, виданих на 1 млн. жителів країни (50 – 70); 8) рівень забезпеченості населення комп'ютерною технікою (40); 9) рівень забезпеченості населення Інтернет-зв'язком на 1000 осіб (160); 10) частка ринку інформаційно-комунікативних технологій (ІСТ), % до ВВП (6) [9, С. 422-423].

Висновки. Початок третього тисячоліття характеризується посиленням глобалізаційних тенденцій у світі. Цей об'єктивний, складний і неоднозначний процес нині є пріоритетною домінантою планетарного масштабу, який потребує глибокого осмислення на науковому рівні при об'єднанні зусиль учених різних галузей знання [7; 8; 11; 12]. Проблема глобалізації стала для України особливо актуальною протягом останніх років, хоча участь у тій чи іншій мірі в економічному житті Європи і світу була характерна для нашої країни протягом усієї її тисячолітньої історії. Тим не менш саме сьогодні, коли весь світ говорить про глобалізацію, ця проблема є для України особливо важливим теоретичним і практичним завданням, яке необхідно якнайкраще вирішити з позицій національних інтересів. У цьому контексті

заслугують на увагу роздуми В.Трофимової, котра слушно зазначає, що "перед українським суспільством сьогодні стоїть надзвичайно складне, історично значуще завдання визначення стратегії соціально-економічного розвитку країни, яка б відповідала сучасним і довгостроковим закономірним тенденціям світового розвитку. На сучасному етапі економічного розвитку поряд з такими закономірностями, як становлення глобальної за своєю природою економіки знань, асиметричність розвитку, зростання ролі людського капіталу, інтелектуалізація економічних відносин, актуалізується і така тенденція, як забезпечення самодостатності соціально-економічного розвитку, дія якої визначається на всіх рівнях економічної системи – від домогосподарств до глобальної економічної системи. Світова практика показує, що сьогодні впевнено визначають правила та характер процесів глобальної інтеграції лише самодостатні країни, які спромоглися трансформувати механізми власного економічного розвитку та зайняти лідерські позиції в світі, активно впливаючи і на трансформацію інших країн" [11, С. 9].

1. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів / Г.І. Башнянин. - Львів: Новий Світ-2000, 2005. - 1083 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; [пер. с англ.] / [под ред. В.Л.Иноземцева]. - М.: Academia, 1999. - CLXX. - 786 с.
3. Коропецький І.-С. Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки. - К.: Либідь, 1995. - 214 с.
4. Кульчицький Б.В. Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація: [монографія] / Б.В.Кульчицький. - Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 352 с.
5. Кульчицький Б.В. Нова альтернатива економетричній науці // Регіональна економіка. - 2006. - № 2. - С. 266-269.
6. Кульчицький Я.В. Проблеми формування соціально-екологічних суспільних відносин у контексті трансформації сучасних еколого-економічних систем: [монографія] / Я.В.Кульчицький. - Львів: Камула, 2005. - 144 с.
7. Кульчицький Я.В. Глобалізаційний контекст дослідження сучасних економічних систем / Я.В.Кульчицький // Вісник Львів. ун-ту. Сер. економічна. - Вип. 37 (1). - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. - С. 37-41.
8. Кульчицький Я.В. Сучасні економічні системи в умовах екологізації та глобалізації (теоретико-методологічні засади порівняння) : [монографія] / Я.В.Кульчицький. - Львів: Ліга-Прес, 2011. - 687 с.
9. Леоненко П.М. Сучасні економічні системи: [навч. посіб.] / П.М.Леоненко, О.І. Черепніна. - К.: Знання, 2006. - 429 с. - (Вища освіта ХХІ століття).
10. Михасюк І.Р. Глобалізація і євро регіоналізація / І.Р.Михасюк. - Львів: Українські технології, 2005. - 192 с.
11. Трофимова В.В. Самодостатня Україна: закономірності розвитку в епоху глобальної інтеграції : [монографія] / В.В.Трофимова. - Сімферополь: Таврида, 2012. - 208 с.
12. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю.Ю.Туніця. - Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. - 298 с.
13. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А.Чухно. - К.: Логос, 2003. - 631 с.
14. Чухно А.А. Сучасні економічні теорії : [підручник] / А.А. Чухно, П.І. Юхименко, П.М. Леоненко / [за ред. А.А. Чухна]. — К. : Знання, 2007. — 878 с.

15. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка : [підручник] / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко / [за ред. акад. НАН України А.А. Чухна]. — К. : Знання, 2010. — 687 с.
16. Kowalik T. Współczesne systemy ekonomiczne: Powstawanie, ewolucja, kryzys / Tadeusz Kowalik. - Warszawa: Wydawnictwo WSPiZ im. L.Koźmińskiego, 2000. - 355 s.
17. Polityka ekonomiczna w warunkach globalizacji / [red. P.Bożyk]. - Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, 2004. - 247 s.
18. Polityka gospodarcza / [red. B.Winiarski]. - Warszawa: PWN, 2006. - 584 s.
19. Reforming the State: Fiscal and Welfare Reform in Post-Socialist Countries / ed. by J.Kornai, S.Haggard, R.Kaufman. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001. - 284 p.
20. Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage / ed. by P.Hall and D.Soskice. - N.Y., Oxford: Oxford University Press, 2001. - 540 p.

**INSTITUTIONAL BASES OF THE SUBSTANTIATION STRATEGICAL
ECONOMICAL MODEL OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF
GLOBALIZATION**

Ya.Kul'chyts'kyj

*National University of Forestry and Wood Technology of Ukraine
Gen. Chuprynky str., 103. UA-79057 Lviv, Ukraine
E-mail: kulchytskyj@lycos.com*

On the basis of analysis of scientific sources of information of home and foreign researchers substantiated European vector of transformation of the modern economic system of Ukraine. It is led to, that strengthening of European Union and standardization of his institutions predetermine a conclusion about that by the economic model most acceptable to Ukraine expediently to count the economic system of European Union.

Key words: institutional bases, economic system of Ukraine, methodological approaches, methodology of systems analysis, system transformations, comparison of the economic systems.

**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБОСНОВАНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Я. Кульчицкий

*Национальный лесотехнический университет Украины
79057 г. Львов, ул. Генерала Чупрынки, 103
E-mail: kulchytskyj@lycos.com*

На основе анализа научных трудов отечественных и зарубежных исследователей обосновано европейский вектор трансформации современной экономической системы Украины. Доведено, что укрепление Европейского Союза и унификация его институций предопределяют вывод о том, что наиболее приемлемой для Украины экономической моделью целесообразно считать экономическую систему Европейского Союза.

Ключевые слова: институциональные основы, экономическая система Украины, методологические подходы, методология системного анализа, системные трансформации, сравнение экономических систем.